

ความเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์พระเจ้าทันใจ: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดยอดแก้วศรีบุญเรือง

The Belief in Miracles “Phrajawtanjai”: A Case Study at Wat

Yodkeawsiboonrung

วิโรจ นาคชาติ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษถึงความเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์พระเจ้าทันใจ โดยการดำเนินงานวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ (1) การศึกษาจากเอกสารเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อค้นหาความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าทันใจจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และ (2) การศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ใช้การสังเกต (Observation Research) เก็บรวบรวมข้อมูลวิธีการสร้างพระเจ้าทันใจ การสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม พุทธศาสนิกชนจำนวน 100 ชุด ณ วัดยอดแก้วศรีบุญเรือง ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ได้ผลสรุป ดังนี้

พระเจ้าทันใจ หมายถึง พระพุทธรูปที่สร้างเสร็จภายใน 1 วัน มีชื่อที่ใช้เรียกอื่น ๆ คือ “หลวงพ่อทันใจ” และ “พระทันใจ” เป็นการสร้างพระพุทธรูปที่ปรากฏในคติความเชื่อทางดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง “พระเจ้าทันใจ” ได้ชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ คนไทยภาคเหนือเชื่อว่า “พระเจ้าทันใจเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ขอพรได้ทันใจเหมือนชื่อพระพุทธรูป”

การศึกษภาคสนาม พบว่า พุทธศาสนิกชน ที่เดินทางมาร่วมสร้างพระพุทธรูป มีความเชื่อว่าการสร้างพระพุทธรูปมีอานิสงส์มาก สามารถช่วยให้พ้นจากความทุกข์ เมื่อตายไปแล้วก็ได้ขึ้นสวรรค์ อีกทั้งเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา สำหรับพระเจ้าทันใจสร้างสำเร็จใน 1 วันสามารถลดบันดาลในสิ่งที่ยึดมั่นให้สมปรารถนาได้รวดเร็วทันใจ ที่สำคัญคือ ผู้สร้างพระเจ้าทันใจมุ่งมั่น

*รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สร้างพระเจ้าทันใจเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ การสร้างพระเจ้าทันใจในครั้งนี้ สามารถทำสำเร็จได้รวดเร็วทันใจภายใน 1 วัน แสดงถึงความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ชุมชน พระสงฆ์ ที่ถึงพร้อมด้วยความเชื่อมั่น ความตั้งใจควบคู่อธิษฐานจิต การรวมกำลังทรัพย์ กำลังแรงงานเพื่อร่วมสร้างพระเจ้าทันใจและแสดงถึงความเข้มแข็งของ พุทธศาสนิกชนชุมชนบ้านฝอยลม

การศึกษาจากแบบสอบถาม พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มาวัดมากกว่ากลุ่มอื่น มีอายุระหว่าง 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 38 และมีการศึกษาระดับประถมศึกษาถึง ร้อยละ 35 ผู้ร่วมสร้างพระเจ้าทันใจที่มาวัดมากกว่ากลุ่มอื่น คือ พ่อบ้าน-แม่บ้าน ร้อยละ 27 สำหรับรายได้ของผู้มาวัดที่มากกว่ากลุ่มอื่น คือ 10,000-14,999 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 27 พุทธศาสนิกชนที่มาวัดขอดแก้วศรีบุญเรือง รู้จักพระเจ้าทันใจครั้งแรก ร้อยละ 46 ในการบูชาพระเจ้าทันใจพุทธศาสนิกชนมีเป้าหมายเพื่อขอ โชคลาภ ร้อยละ 42 และทำบุญตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ร้อยละ 35

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาที่ประเทศไทยถึง ร้อยละ 77 เชื่อว่า พระเจ้าทันใจทรงบันดาลตามคำอธิษฐาน ร้อยละ 73 และเชื่อว่าพระเจ้าทันใจ ทรงแสดงปาฏิหาริย์ถึง ร้อยละ 84 ที่สำคัญคือ ผู้ร่วมสร้างพระเจ้าทันใจ เชื่อเรื่องสวรรค์-นรก ร้อยละ 95 และเชื่อเรื่องบุญ-บาป ถึงร้อยละ 97 เชื่อเรื่องปาฏิหาริย์เกิดจากการสวดมนต์ การปฏิบัติ กรรมฐาน ร้อยละ 72 และเชื่อเรื่องกรรม ถึงร้อยละ 97 ที่สำคัญที่สุดคือพุทธศาสนิกชนที่เชื่อเรื่อง ปาฏิหาริย์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นผู้ที่เคร่งครัดในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม ในพระพุทธศาสนา คือ การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม อันเป็นรากฐานความสงบสุขของสังคม

คำสำคัญ: ความเชื่อ ปาฏิหาริย์ พระเจ้าทันใจ วัดขอดแก้วศรีบุญเรือง

Abstract

This research aims to study the belief of *Phrajawtanjai*'s miracle. The process of this research is separated into two parts; 1) A study from the document by descriptive research is to find out the belief in *Phrajawtanjai* image of the Intangible Cultural Heritage. And 2) Field studies as observation research, data collection on how to build *Phrajawtanjai* image, interviews and questionnaires with 100 Buddhists at *Wat yodkeawsiboonrung* Tambom Thadokkam Bueng KhongLong District BuengKan Province during September 2014. The findings were as follows:

Phrajawtanjai refers to the Buddha image which was built within 1 day. The other names used to call the image are: *Luang Por Tan Jai* and *Phra Tan Jai*. A Buddha image like this appears in the belief of people in northern Thailand and neighboring countries. People in northern Thailand believe that *Phrajawtanjai* is a holy Buddha image that can quickly bless them with any wishes they want.

From the field studies, it was found that Buddhists join to build this Buddha image because they believe that it is very virtue. And it can deliverance from suffering. They think after death they will go to heaven. Moreover, they believe that it will help promoting Buddhism existence, and they believe *Phrajawtanjai* will destine to accomplish what they want quickly. More importantly, the people who join to build *Phrajawtanjai* image are committed to build this image to be a Buddhist symbol and a center of worship. *Phrajawtanjai* image was built within one day because of the unity of the people and Buddhist monks that have confidence and determination and mental prayer. They gathered money and labor to build *Phrajawtanjai* image which shows the strong belief of Buddhist at *Ban Foilom* community.

From the questionnaire, it was found that most Buddhists who came to the temple aged between 50-59 years old accounted for 38 percent and their education is primary level accounted for 35 percent. Most people who help building *Phrajawtanjai* image was househusband and house wife accounted for 27 percent. Most of their income was 10,000-14,999 Baht per month average accounted for 27 percent. Most people who came to the temple have known *Phrajawtanjai* in the first time accounted for 46 percent. Most of them worship the image to gain good fortune accounted for 42 percent. The other aim to make a merit which follow the faith of Buddhism accounted for 35 percent.

An interesting discovery: The Buddhists believe that the Buddha had come to Thailand accounted for 77 percent, believe that *Phrajawtanjai* fulfill their wish accounted for 73 percent, believe that *Phrajawtanjai* has showed the miracle accounted for 73 percent, importantly, the person who joined to build *Phrajawtanjai* image believe in heaven – hell accounted for 95 percent, believe in merit – sin accounted for 97 percent, and believe in the miracle from praying and meditation accounted for 72 percent and believe in the dogma about karma accounted for 97 percent. The most important is the Buddhist believe in the miracle and the supernatural thing, they are strict in the way of ethics in Buddhism; maintaining the precepts and practicing themselves, which is a foundation for peace of society.

Keywords: Belief, Miracle, *Phrajawtanjai*, *Wat yodkeawsiboonrung*

บทนำ

“พระเจ้าทันใจ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของพรได้ทันใจเหมือนชื่อของพระพุทธรูป” (www.manager.co.th., 15 กันยายน 2557) ซึ่งพระครูสุนทรเจติยารักษ์หรือครูบาพิน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุคอกคำ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงพระเจ้าทันใจ ที่วัดพระธาตุคอกคำ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ว่า “พระเจ้าทันใจ เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ อายุ 502 ปี สร้างสมัยพระเจ้ากือนาผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มาขอโชคลาภ การเลื่อนขั้น การสอบบรรจุ ข้าราชการ ปลดหนี้สิน คดีความและไกล่เกลี่ยหายเจ็บป่วย มีนักการเมืองมาขอชนะเลือกตั้ง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่สมความปรารถนาทันทุกราย... ผู้ที่ฐานที่สมความปรารถนาจะมาแก้บนด้วยดอกมะลิ ตั้งแต่ 50 พวงขึ้นไป ส่วนมากแก้บน 500-1,000 พวง” (www.matichon.co.th., 2 พฤศจิกายน 2557)

แม้ว่าปาฏิหาริย์ของพระเจ้าทันใจจะเป็นความเชื่อของชาวไทยบางคน แต่ก็พบว่าวัดที่ประดิษฐานพระเจ้าทันใจมีบุคคลเข้าวัดทำบุญจำนวนมาก ที่ปรากฏเด่นชัด เช่น วัด

พระบรมธาตุ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดหลวงพ่อทันใจ” เป็นวัดที่มีชื่อเสียงและบุคคลทั่วไปมักจะมากราบไหว้ขอพร และพบเงินสดของวัดพระบรมธาตุถึง 43 ล้านบาทที่มาจากผู้มีจิตศรัทธาได้ทำบุญ หลังจากที่พระเจ้าทันใจของวัดพระบรมธาตุถูกจัดสร้างมาไม่นานนักดังที่พระครูพิทักษ์บรมธาตุหรือหลวงพ่อพานได้กล่าวถึงประวัติหลวงพ่อทันใจแห่งวัดพระบรมธาตุ อำเภอบ้านตาก ว่าสร้างในสมัยพระครูบาดา อดีตเจ้าอาวาสองค์ก่อนได้ร่วมกับชาวบ้านสร้างพระพุทธรูป “เริ่มก่อพระพุทธรูป ก่ออิฐถือปูน ปางมารวิชัยหน้าตัก 32 นิ้ว และลงรักปิดทองคำเปลวก่อนประกอบพิธีพุทธาภิเษก 1 วัน กับ 1 คืนเสร็จพอดี โดยผู้ที่มีความศรัทธาได้ตั้งชื่อว่า “พระเจ้าทันใจ” เพราะสร้างเสร็จเร็วทันใจต่อมามีญาติโยมได้มาตั้งจิตอธิษฐาน ขออะไรก็ได้สมความปรารถนา ทุกสิ่งทุกประการ” (www.krobkruakao.com., 23 ตุลาคม 2557)

เพื่อศึกษาถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าทันใจ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาทางสังคมศาสตร์ ทำการศึกษาถึงพระเจ้าทันใจ จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน

โดยเฉพาะเรื่อง พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก พร้อมทั้งศึกษาถึงวิธีการสร้างพระเจ้าทันใจ ความเชื่อและประสบการณ์ของพุทธศาสนิกชน ในปัจจุบัน ณ วัดยอดแก้วศรีบุญเรือง หมู่ 7 บ้านฝอยลม ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งดำเนินการสร้างพระเจ้าทันใจ วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) การศึกษาจากเอกสาร เป็นวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อค้นหาความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าทันใจ ศึกษา ค้นคว้าจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะเรื่อง พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก (2) การศึกษาภาคสนามเป็นการวิจัยศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ใช้การวิจัยจากการสังเกต (Observation Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการสร้างพระเจ้าทันใจ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถามพุทธศาสนิกชน ณ วัดยอดแก้วศรีบุญเรือง ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ ในวันที่ 9-10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 โดยสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูล

ด้วยการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยกำหนดคำถาม คำตอบไว้ล่วงหน้า

ผลการวิจัย

1. การวิจัยเอกสาร พบว่า

พระพุทธศาสนาประดิษฐานในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน กล่าวได้ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย” และคำสอนทางพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้ชาวไทยได้ชื่อว่า “คนไทยคือชาวพุทธ” อันนำมาสู่คติความเชื่อของคนไทยในเรื่องการสร้างพระพุทธรูปเป็นพุทธรูชา เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา บนแผ่นดินไทย จนกระทั่งมีข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ เรื่อง “พระเจ้าทันใจ” ที่มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถคลบ้นดาลให้ผู้อธิษฐานได้ผลสมประสงค์อย่างรวดเร็วทันใจตามชื่อ “พระเจ้าทันใจ”

1.1 ตำนานพระเจ้าทันใจ

การศึกษาพระเจ้าทันใจ จากพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก อันเป็นตำนานเก่าแก่ของไทย ซึ่งปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม¹ (Intangible Cultural Heritage) ประเภทวรรณกรรมพื้นบ้าน

พบว่า ในพุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึง พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์สาวก 500 องค์ เสด็จมาแถบสุวรรณภูมิ พระองค์ ได้มาที่ชนบทแห่งหนึ่ง ชื่อเมืองลี ปัจจุบัน คือ อำเภอลี จังหวัดลำพูน ดั้งบันทึกใน พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ 1 ว่า “พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็เสด็จมาถึงชนบทแห่งหนึ่งชื่อ “เมืองลี” อันตั้งอยู่ที่ศิวได้แห่งเมืองหริภุญชัยนคร...” (2557, หน้า 29)

จากนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงโปรด เวไนยสัตว์ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งชาวมอญ พม่า ฉาน ลีปสองปันนา ล้านนา พระพุทธองค์ทรง ประทับรอยพระบาทและประทานพระเกศา (พระบรมสารีริกธาตุ) ให้แก่ชนผู้มีจิตศรัทธา ทำให้เกิดธรรมเนียมการแสดงความเคารพ บูชาพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธบาท ด้วยสิ่งของต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าการบูชานั้นจะ ส่งผลให้มีศลาบรรดาศักดิ์ มีสติปัญญา พร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทอง ปราศจากโรคภัย และอันตรายต่าง ๆ จนถึงนิพพาน

อีกทั้ง พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ ถึงความเจริญ ความเสื่อมของบ้านเมือง ในอนาคต และการประดิษฐานพระธาตุ²

ในล้านนา เช่น เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จ ยังดอยสุเทพ แล้วทรงตรัสว่าพระบรม สารีริกธาตุจักมาประดิษฐานอยู่และทรงตรัส พยากรณ์ถึงเมืองเชียงใหม่ ดังปรากฏใน พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ 1 ว่า “ดูรา สารีบุตร หลังจากตถาคตนิพพานไป แล้วธาตุแห่งตถาคตจักมาประดิษฐาน อยู่ ณ ที่นี้” ตรัสแล้วก็ทรงคืนพระพักตร์ ไปทางทิศตะวันตกตรงไปทางแม่น้ำปิง ตรัสแก่พระสารีบุตร ต่อไปว่า “ดูรา สารีบุตร ทิศตะวันออกแห่งภูเขานี้ ต่อไปจักมี พระราชา เสนาอำมาตย์ทั้งหลาย จะมาตั้งบ้าน ตั้งเมือง อยู่ ณ ที่นี้ สถานที่นี้จักกลายเป็น มหานครอันยิ่งใหญ่ ศาสนาของตถาคตจักมา ประดิษฐานตั้งมั่นอยู่ และจักปรากฏรุ่งเรือง จำริญเป็นอันมาก เมืองนี้จักปรากฏชื่อว่า “อภินวนคร” คือ เมืองเชียงใหม่” (2557, หน้า 29)

การศึกษาพระเจ้าทันใจ พบว่า พระเจ้าทันใจจะประดิษฐานในวัดที่มีพระบรม สารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ และจาก ประวัติศาสตร์บอกเล่าเกี่ยวกับพระเจ้าทันใจ พบว่า “พระเจ้าทันใจ” หมายถึง พระพุทธรูป ที่สร้างเสร็จภายใน 1 วัน มีชื่อที่ใช้เรียกอื่น ๆ

คือ “หลวงพ่อทันใจ” และ “พระทันใจ” เป็น การสร้างพระพุทธรูปที่ปรากฏในคติความเชื่อ ทางดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม จุดกำเนิดของการสร้างพระเจ้าทันใจ ไม่ปรากฏชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่มีใน ตำนานชาวนี้อธิบายว่า เมื่อครั้งที่พระนางจามเทวี เสด็จมาทางชลมารคและพบกับอุปสรรค กลางแม่น้ำปิง ระหว่างเมืองตากกับเมืองลี้ เรือพระที่นั่งหลงวนเวียนในหุบเขาหลายรอบ ไม่สามารถหาทางออกได้ พระนางจามเทวี ตั้งจิตอธิษฐานขออนุญาตของพระรัตนตรัย จากนั้นจึงได้สั่งให้ไพร่พลหาหินมาสร้าง พระพุทธรูปแล้วบวงสรวง ณ ที่นั้น ต่อมาจึง เดินทางต่อไปถึงจุดหมายได้

1.2 คติการสร้างพระเจ้าทันใจ

การสร้างพระเจ้าทันใจนั้น มีลักษณะที่แปลกกว่าการสร้างพระพุทธรูป อื่น ๆ คือ ต้องสร้างให้สำเร็จใน 1 วัน ในองค์ พระมีการบรรจุหัวใจพระเจ้า คล้ายกับหัวใจ ของมนุษย์ ตลอดจนการบรรจุวัตถุมงคล สิ่งของมีค่าไว้ในองค์พระพุทธรูปด้วย พระเจ้า ทันใจจึงถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ มีคติการสร้างพระเจ้าทันใจว่า “คติปั้นบูชา

สำเร็จใน 1 วัน คือ 24 ชั่วโมง สมโภชใกล้ รุ่งอรุณเพราะพุทธานุภาพมีบารมีมากนัก คนโบราณจึงนิยมสร้างด้วยว่าผลทันใจ คือ น้อมในบารมีพระเจ้าทันใจ พุทธองค์ได้ กระทำบารมีมามาก การสร้างสื่ออนุสติพุทธานุภาพ จึงต้องใช้ศรัทธาอย่างยิ่ง ซึ่งมาจาก ความตั้งใจและน้อมไปในกุศโลบายอันซ่อน อยู่ในรูปสมมติพระพุทธเจ้าคือ พระคุณอันยิ่ง อันหาผู้ใดเสมอเทียบ การสร้างพระเจ้าทันใจ จึงสร้างยาก เพราะต้องใช้กำลังใจ ความตั้งใจ ปึงจัย คติล้านนา กล่าวว่า ใครได้สร้าง พระเจ้าทันใจ 7 องค์ จุดประทีป บูชา ถวาย ข้าว สวดเบิกตามประเพณีเก่าคือ ปั้นด้วยมือ รวมใจกันทำมีอานิสงส์มาก เพราะใช้ กำลังใจมาก พระเจ้าทันใจ จึงมีคุณแห่ง พระพุทธเจ้า ดังนี้”

(<http://www.10000fah.com.>, 2 พฤศจิกายน 2557)

1.3 อานิสงส์การสร้างพระเจ้าทันใจ

พระเจ้าทันใจ หรือหลวงพ่อทันใจนั้นชาวยุคใหม่ภาคเหนือถือว่าศักดิ์สิทธิ์ มาก เพราะได้รวมเอาดวงจิตและความศรัทธา ของมหาชนที่มาสร้างไว้อย่างแท้จริง พุทธศาสนิกชนจึงถือว่า การสร้างพระเจ้าทันใจ

มีอานิสงส์มากมาย ผลที่ได้รับนั้นจะบันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้ตั้งจิตอธิษฐานขอพรได้สมปรารถนาอย่างทันอกทันใจ และที่สำคัญคือจะปิดอบายภูมิ เมื่อดับขันธในชาติปัจจุบันได้ไปสู่ภพภูมิที่ดีตามแต่กุศลที่ตั้งใจไว้เฉพาะบุคคล ดังนั้น ในการกราบขอพรก็ต้องตั้งจิตให้มีศรัทธา มีสมาธิ และอธิษฐานจิตด้วยความนอบน้อมท่าน ปรารถนาสิ่งใดก็มักจะสำเร็จทุกประการ ฯลฯ

1.4 วัตถุประสงค์ในการสร้าง- พระเจ้าทันใจ

การสร้างพระเจ้าทันใจ ผู้สร้างมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งการสร้างพระเจ้าทันใจในวัดที่มีพระบรมสารีริกธาตุ การสร้างพระเจ้าทันใจบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และการสร้างพระเจ้าทันใจโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัย พบว่า ในปัจจุบันการสร้างพระเจ้าทันใจมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ ได้แก่

- 1) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา จรรโลงพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงถาวรครบ 5,000 ปี
- 2) เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่ง

แผ่นดินสยามทุก ๆ พระองค์ ตลอดทั้งบรรพชนผู้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิต เพื่อปกป้องชาติบ้านเมืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4) เพื่อถวายพระราชกุศลแก่พรหม 20 ชั้น 6 เทวภูมิ พระสยามเทวาธิราช เจ้าพ่อหลักเมืองทุก ๆ จังหวัด ตลอดจนถึงนาคบาดาลพิภพ และพรหม-เทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาสังขารร่างกายของผู้สร้างและคณะญาติธรรม

5) เพื่อถวายกุศลบารมีแก่บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทุกชาติภพ

6) เพื่อเป็นการเพิ่มบารมีในการประพฤติปฏิบัติธรรมของผู้สร้าง และคณะผู้ศรัทธาไม่ว่าจะปรารถนามรรคผลนิพพาน หรือสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ขอให้สำเร็จสมหวังดังปณิธาน

7) เพื่ออุทิศถวายต่อครู-บาอาจารย์ทั้งทางโลกและทางธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

8) เพื่ออุทิศบุญกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวร ตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งจิตวิญญาณทั้งหลาย เปเรต อสุรกาย สัตว์นรก ที่ตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ทรมาน เพื่อให้ผืนแผ่นดินไทยและปวงชนชาวไทย

อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ในพืชพรรณธัญญาหาร ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ยับยั้งภัยพิบัติต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

1.5 ความเชื่อเรื่องพระเจ้าทันใจในประเทศไทย

จากความเชื่อที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทและประทานพระเกศา (พระบรมสารีริกธาตุ) ให้แก่ชนผู้มีจิตศรัทธา และสร้างพระเจดีย์ธาตุเพื่อบรรจุสิ่งทีพระพุทธเจ้าทรงประทาน ต่อมา มีการสร้างวัดและการสร้างพระพุทธรูปในสถานที่ที่มีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุ และมักจะเรียกว่า “วัดพระธาตุ” ซึ่งมีจำนวนมาก เช่น วัดพระธาตุช่อแฮ วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดพระธาตุคอกยคำ บ้างก็เรียก “วัดพระบรมธาตุ” เช่น วัดพระบรมธาตุบ้านตาก วัดพระบรมธาตุลำปางหลวง ฯลฯ โดยวัดที่มีพระธาตุ ส่วนมากจะมีการสร้าง “พระเจ้าทันใจ” ประดิษฐานอยู่ในวัดหรือในอุโบสถ

ในคติความเชื่อของชาวเหนือในประเทศไทย “พระเจ้าทันใจ” มักปรากฏในวัดพระบรมธาตุหรือวัดพระธาตุ และได้ชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ปรากฏ

เป็นข่าวอยู่เสมอ จนกระทั่งมีคำกล่าวว่ “พระเจ้าทันใจเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ขอพรได้ทันใจเหมือนชื่อพระพุทธรูป” (www.manager.co.th., 15 กันยายน 2557) เช่นพระเจ้าทันใจ ที่วัดพระธาตุคอกยคำ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่อายุ 502 ปี “เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มาขอโชคลาภ เลื่อนขั้น สอบข้าราชการ ปลดหนี้สิน คดีความและไกล่เกลี่ย หายเจ็บป่วย มีนักการเมืองมาขอขณะเลือกตั้งทั้งระดับชาติ และท้องถิ่น ส่วนใหญ่ สมปรารถนาทุกราย... ผู้อธิษฐานสมความปรารถนาจะแก้บนด้วยดอกมะลิตั้งแต่ 50 พวงขึ้นไป ส่วนมากแก้บน 500-1,000 พวง” (www.matichon.co.th., 2 พฤศจิกายน 2557)

หรือวัดพระบรมธาตุบ้านตาก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดหลวงพ่อทันใจ” เป็นวัดที่มีชื่อเสียงและบุคคลทั่วไปมักจะมากราบไหว้ขอพร “มีญาติโยมได้มาตั้งจิตอธิษฐาน ขออะไรก็ได้สมความปรารถนาทุกสิ่งทุกประการ” (www.krobkruakao.com., 23 ตุลาคม 2557) ซึ่งที่วัดแห่งนี้พบการเก็บเงินสดที่ได้มาจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญมากถึง 43 ล้านบาท

2. การวิจัยภาคสนาม

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วัดยอดแก้วศรีบุญเรือง หมู่ 7 บ้านฝอยลม ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มา วัดยอดแก้วศรีบุญเรือง ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 มี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

(1) กลุ่มพุทธศาสนิกชน ที่เป็นชาวบ้านบ้านฝอยลมและชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนมากคุ้นเคยกับวัดยอดแก้วศรีบุญเรือง มาร่วมกิจกรรมในฐานะเป็นเจ้าภาพในพื้นที่ และตั้งใจร่วมทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูป ส่วนมากมีฐานะปานกลาง มีรายได้จากการทำสวนยางพาราและไร่นาสวนผสม โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการจัดเตรียมสถานที่ เตรียมสิ่งของเพื่อสร้างพระ รวมทั้งให้การต้อนรับการทำอาหารเลี้ยงผู้มาจากต่างถิ่น

(2) กลุ่มพุทธศาสนิกชน ที่เดินทางจาก จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และกรุงเทพมหานคร รวมถึงจังหวัดหนองคายและจังหวัดอุดรธานี มาวัดยอดแก้วศรีบุญเรือง เพื่อร่วมสร้างพระเจ้า

ทันใจโดยตรง ส่วนมากมีอาชีพรับข้าราชการและค้าขาย

จากการสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนที่เป็นชาวบ้านบ้านฝอยลมและชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง พบว่า เดินทางมาร่วมสร้างพระพุทธรูปตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ว่า การสร้างพระพุทธรูปมีอานิสงส์มาก สามารถช่วยให้พ้นจากความทุกข์ เมื่อตายไปแล้วก็ได้ขึ้นสวรรค์ อีกทั้งเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่ไม่แน่ใจว่าสามารถสร้างสำเร็จภายใน 1 วัน แต่เมื่อสร้างพระเจ้าทันใจสำเร็จ ต่างโหยงใจว่า “ทำได้เป็นอัศจรรย์” บ้างกล่าวว่า “เกิดมา 70 กว่าปี เคยเห็นเป็นครั้งแรก” สำหรับพุทธศาสนิกชนที่เดินทางจากจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรีและกรุงเทพมหานคร รวมถึงจังหวัดหนองคายและจังหวัดอุดรธานี มีเป้าหมายการมาวัดยอดแก้วศรีบุญเรืองเพื่อร่วมสร้างพระเจ้าทันใจ ด้วยเชื่อว่า พระเจ้าทันใจสามารถสร้างได้สำเร็จใน 1 วัน และมีความศรัทธาที่สามารถดลบันดาลในสิ่งที่อธิษฐานให้สมความปรารถนาได้รวดเร็วทันใจ ที่สำคัญคือ ส่วนมากเคยบูชาพระเจ้าทันใจและมีประสบการณ์ที่ไม่คาดคิด นอกจากนี้หลายคน

เคยสร้างพระเจ้าทันใจมาแล้ว จึงศรัทธาในปาฏิหาริย์พระเจ้าทันใจ และยินดีร่วมสร้างพระเจ้าทันใจ ทุกโอกาสที่ทำได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ดำเนินการจัดสร้างพระเจ้าทันใจ ซึ่งมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราและกรุงเทพมหานคร มีเจตนาที่แตกต่าง คือ มุ่งมั่นสร้างพระเจ้าทันใจเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ

ภาพที่ 2 ผู้ร่วมสร้างพระเจ้าทันใจ

ภาพที่ 1 เริ่มสร้างพระเจ้าทันใจ

ภาพที่ 3 พระเจ้าทันใจสร้าง 1 วัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาความเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์ พระเจ้าทันใจ เริ่มจากการดำเนินงานสร้าง ตลอดจนผลที่ได้รับจากการสร้าง การบูชา พระเจ้าทันใจ ด้วยการใช้แบบสอบถาม จำนวน 100 ชุด ได้ผลดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีอายุระหว่าง 50 - 59 ปี คิดเป็นร้อยละ 38 มาวัดมากกว่ากลุ่มอื่น มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 35 ผู้ร่วมสร้างพระเจ้าทันใจที่มาวัดมากกว่า กลุ่มอื่น คือ พ่อบ้าน - แม่บ้าน ร้อยละ 27 สำหรับรายได้ของผู้มาวัดที่มากกว่ากลุ่มอื่น คือ 10,000 - 14,999 บาทต่อเดือน คิดเป็น ร้อยละ 27

2. ข้อมูลความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าทันใจ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มาวัดยอดแก้ว ศรีบุญเรือง ส่วนมากบูชาพระเจ้าทันใจเป็น ครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 56 และรู้จักพระเจ้าทันใจครั้งแรก ร้อยละ 46 ในการบูชาพระเจ้าทันใจพุทธศาสนิกชนมีเป้าหมายเพื่อขอ โชคลาภ ร้อยละ 42 และทำบุญตามคำสอน ในพระพุทธศาสนา ร้อยละ 35

3. ข้อมูลความเชื่อในการสร้างพระเจ้าทันใจ พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนมากร่วม

สร้างพระเจ้าทันใจเป็นครั้งแรก ร้อยละ 70 สำหรับเป้าหมายในการสร้างพระเจ้าทันใจ คือ การสืบทอดพระพุทธศาสนา ร้อยละ 38 และการสร้างบุญกุศล ร้อยละ 38

4. ข้อมูลประสบการณ์ปาฏิหาริย์ พระเจ้าทันใจ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่อธิษฐาน ขอพรจากพระเจ้าทันใจได้รับผลสำเร็จ ด้านโชคลาภ ร้อยละ 34 หายจากโรค ร้อยละ 19 และประสบความสำเร็จในอาชีพ ร้อยละ 19

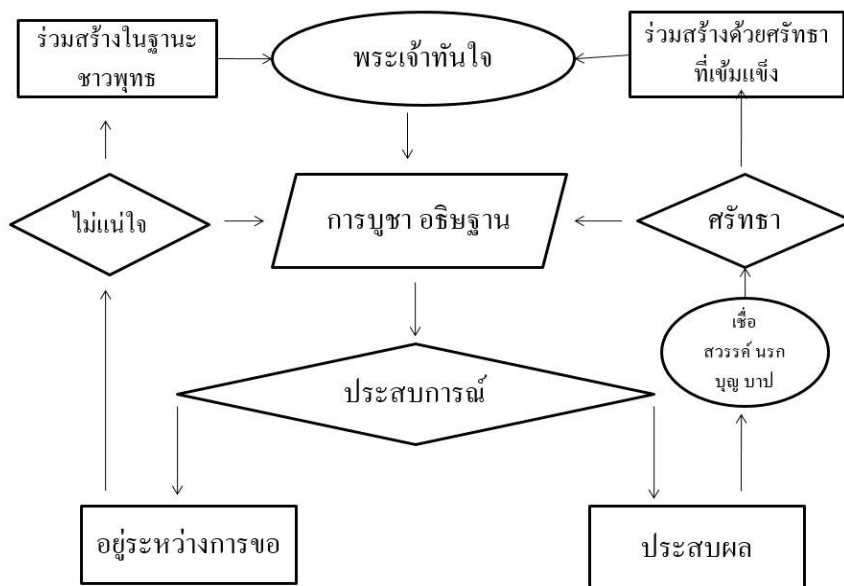
5. ข้อมูลความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ในพระพุทธศาสนา พบว่า พุทธศาสนิกชน เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาที่ประเทศไทย ถึงร้อยละ 77 เชื่อว่าพระเจ้าทันใจทรงบันดาล ตามคำอธิษฐาน ร้อยละ 73 และเชื่อว่าพระเจ้าทันใจทรงแสดงปาฏิหาริย์ถึงร้อยละ 84 ที่สำคัญคือ ผู้ร่วมสร้างพระเจ้าทันใจ เชื่อเรื่อง สวรรค์-นรก ร้อยละ 95 และเชื่อเรื่องบุญ-บาป ถึงร้อยละ 97 เชื่อเรื่องปาฏิหาริย์เกิดจากการสวดมนต์ การปฏิบัติกรรมฐาน ร้อยละ 72 และเชื่อเรื่องกรรม ร้อยละ 97

ข้อมูลการวิจัยทั้งหมดทำให้เห็นได้ว่าการสร้างพระเจ้าทันใจ ผู้ร่วมสร้างต่างมีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา และ “พระเจ้าทันใจ

มีส่วนสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์และสิ่งเหนือธรรมชาติในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ที่เคยมีประสบการณ์จากปาฏิหาริย์พระเจ้าทันใจจะมีความเชื่อมั่นและ

เชื่อมั่นมากขึ้น ดังเห็นได้จากการรู้จักพระเจ้าทันใจ การบูชาอธิษฐาน จนกระทั่งมีส่วนร่วมในการสร้างพระเจ้าทันใจ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 วงจรความศรัทธาพระเจ้าทันใจ

สรุปและวิจารณ์ผล

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ตำนานต่าง ๆ ในภาคเหนือเกี่ยวข้องกับศิลปะจิตรกรรมฝาผนังของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงมอบพระเกศาและได้ทรงทำนายความเจริญของเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีปรากฏจริงในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย จึงควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับตำนานของไทยอย่างจริงจัง และยังพบว่า “พระเจ้าทันใจ” มีอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะในภาคเหนือของประเทศไทย ที่สำคัญคือ วัดที่มีพระเจ้าทันใจจะมีพุทธศาสนิกชนทำบุญอุทิศฐานขอพรจำนวนมาก ทำให้วัดได้รับเงินทำบุญจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงเห็นควรจัดให้มีสร้างพระเจ้าทันใจในชุมชนต่าง ๆ ขึ้นอีก นอกจากนี้ยังพบว่า พุทธศาสนิกชนที่เชื่อในเรื่อง บุญ-บาป สวรรค์-นรก กรรม อันเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ นั้น มีอิทธิพลต่อวิถีคิดต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน และเป็นรากฐานทางจริยธรรมที่สำคัญของการสร้างความสงบสุขแก่สังคม ที่สำคัญที่สุดคือ ความเชื่อดังกล่าวเป็นความหวังที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหลังความตาย เป็นความหวังของผู้สูงอายุซึ่งมีเป็นจำนวนมากในประเทศไทย

จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนอย่างจริงจัง

สำหรับการสร้างพระเจ้าทันใจในครั้งนี้ สามารถทำให้สำเร็จได้รวดเร็วทันใจภายใน 1 วัน แสดงถึงความสามัคคีร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้าน ชุมชน พระสงฆ์ ที่ถึงพร้อมด้วยความเชื่อมั่น ความตั้งใจ ควบคู่อุทิศฐานจิต การรวมกำลังทรัพย์ กำลังแรงงานเพื่อร่วมสร้างพระเจ้าทันใจ ซึ่งให้เห็นว่าถ้าผู้นำชุมชนชาวบ้าน พระสงฆ์ในวัด ขาดซึ่งความศรัทธาก็คยากที่จะสร้างพระเจ้าทันใจได้สำเร็จใน 1 วัน ดังนั้นการที่ชาวบ้านบ้านฝอยลม ผู้นำชุมชน ร่วมกันสร้างพระเจ้าทันใจได้สำเร็จอย่างรวดเร็ว แสดงถึงพลังศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนาของชาวบ้านบ้านฝอยลม และแสดงถึงความเข้มแข็งของพุทธศาสนิกชนชุมชนบ้านฝอยลม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภักวี ดวงจิตร ในปี พ.ศ. 2553 ที่พบว่า “วัฒนธรรมของสังคมและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาการมีส่วนร่วมได้” โดยเฉพาะการสร้างพระเจ้าทันใจ นับเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการพัฒนา

พัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน

และการสร้างพระเจ้าทันใจในครั้งนี้ได้ทำให้เห็นถึง “พระที่ชาวบ้านร่วมลงมือสร้าง” จึงเป็นพระของชาวบ้านทุกคน สอดคล้องกับการศึกษาของ เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ ในปี พ.ศ. 2554 ที่ว่า พระเจ้าทันใจ “เป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในทุกขั้นตอน นับแต่ดำริที่จะสร้าง กระบวนการเชิงช่าง จนถึงพลังใจที่เฝ้าดูหน้าคำคร่ำคร่า ครองอยู่ข้างเตาหลอมจนสำเร็จ คงไม่ผิดนักหากกล่าวว่ พระเจ้าทันใจเป็น “พระพุทธรูปของชาวบ้าน” อย่างแท้จริง ที่สำคัญคือพระเจ้าทันใจองค์นี้ จะเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ที่แสดงถึงประเทศไทยเป็นที่ตั้งของพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านบ้านฝอยลมและพุทธศาสนิกชนต่อไป

ในเรื่อง พระเจ้าทันใจเป็นพระพุทธรูปที่บันดาลผลให้ผู้อธิษฐานขอพรได้ตามประสงค์รวดเร็วทันใจ จนเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนจำนวนมาก ซึ่งจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พุทธศาสนิกชนมีโชคลาภ ร้อยละ 34 หายจากโรค ร้อยละ 19 ประสบ

ความสำเร็จในอาชีพ ร้อยละ 19 แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์ของพระเจ้าทันใจ นอกจากนี้ การที่พุทธศาสนิกชนอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าทันใจในด้านการปลดทุกข์ เช่น ขอให้หายจากความเจ็บป่วย ขอให้หมดหนี้สิน ขอให้พ้นจากคดีความ ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นว่า การอธิษฐานขอพรพระเจ้าทันใจในอีกแง่มุมหนึ่งจึงสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์กาย ทุกข์ใจของพุทธศาสนิกชน และการแสวงหาที่พึ่ง ซึ่งพระเจ้าทันใจก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยพุทธศาสนิกชนให้คลายจากความทุกข์และมีความสุขจากสิ่งที่หวัง

เชิงอรรถ

---

¹มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น

²พระธาตุ ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่ได้บันทึกไว้ส่วนมาก “พระเกศา” ต่อมาภายหลังจากที่พระพุทธเจ้า ปรีณิพพาน ได้มีการบรรจุอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าและเรียกว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” อย่างไรก็ตาม อัฐิของ พระสาวก เรียกว่า “พระธาตุ” เช่นเดียวกัน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัย

บรรณานุกรม

- กตัญญู ชูชื่น. (2525). *พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชลดา โกพัฒนา. (2556). *รายงานวิจัยคติความเชื่ออดีตพุทธเจ้าในสังคมไทยพุทธศตวรรษที่ 20-24*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เชียรชาย อักษรศิษฐ์. (2552). *ตำนานพระเจ้าเลียบโลก : การศึกษาพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา ภูมินาน ตำนาน ผู้คน*. เชียงใหม่: บริษัทธารปัญญา
- ภัทวิ ดวงจิตร. (2553). *รายงานการวิจัยการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยใช้วัฒนธรรมสังคมและศรัทธาพระพุทธศาสนาชาวล้านนา*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรมชลประทาน.
- พระครูสมุห์วรวิทย์ ภาสุโก. (2554). *ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิงฆะ วรรณสัย (ผู้แปล). (2557). *พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. ลำพูน: หสม.ณัฐผลการพิมพ์.
- แสง จันทร้งาม. (2534). *ศาสนศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ข้อมูลออนไลน์

- เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ “พระเจ้าทันใจ คือ พระธรรมไชย ความสำเร็จที่เราสร้างเอง”, www.matichon.co.th, 2 พฤศจิกายน 2557
- www.krobkruakoa.com, 23 ตุลาคม 2557
- www.manager.co.th, 15 กันยายน 2557
- www.10000fah.com, 2 พฤศจิกายน 2557